

Weronika Pokojka, weronika.pokojka@doctoral.uj.edu.pl

Agnieszka Pudelko, a.pudelko@doctoral.uj.edu.pl

Wydział Zarządzania i Komunikacji Społecznej, Uniwersytet Jagielloński

Masowość a turystyka kulturowa – doświadczenia uczestników Światowych Dni Młodzieży w Krakowie

Słowa kluczowe: turystyka pielgrzymkowa, turystyka religijna, Światowe Dni Młodzieży, *slowtravel*, turystyka masowa

Abstrakt

Artykuł opiera się na badaniach wykonanych w ramach projektu „Światowe Dni Młodzieży 2016 jako fenomen społeczny, kulturowy i religijny”, realizowanego przez Stowarzyszenie Gmin i Powiatów Małopolski, we współpracy z Instytutem Kultury Uniwersytetu Jagiellońskiego oraz Instytutem Spraw Publicznych (także Uniwersytet Jagielloński), dofinansowanego przez Ministerstwo Kultury i Dziedzictwa Narodowego w ramach programu Obserwatorium kultury. W ramach badania przeprowadzono blisko 600 wywiadów jakościowych z uczestnikami ŚDM, gospodarzami, przedsiębiorcami i przedstawicielami instytucji publicznych, oraz wykonano kwerendę medialną i analizę typu *deskresearch*.

W artykule został podjęty temat doświadczeń turystycznych pielgrzymów przybywających do Polski na czas ŚDM. Celem artykułu jest udzielić odpowiedzi na poniższe pytania badawcze:

1. Jaka oferta turystyczna została zaproponowana pielgrzymom w trakcie Dni w Diecezjach i wydarzeń centralnych w Krakowie?
2. Jaki był główny cel przyjazdu pielgrzymów? Czy kierowały nimi wyłącznie względy natury religijnej (przeżycia duchowe), czy też chcieli poznać Polskę i podążać śladem świętych wywodzących się z naszego kraju (cele związane z turystyką, w tym turystyką religijną)?
3. Na ile, w kontekście ŚDM można mówić o turystyce kulturowej opartej na doświadczeniu, mimo bez wątpienia masowej skali całego wydarzenia?

Wprowadzenie

Światowe Dni Młodzieży (ŚDM), które odbyły się w Krakowie, były trzydziestym z kolei zgromadzeniem młodych katolików, a trzynastym wydarzeniem w skali międzynarodowej. Inicjatorem Światowych Dni Młodzieży był papież Jan Paweł II, który 20 grudnia 1985 roku na spotkaniu opłatkowym z kardynałami zaproponował, żeby spotkania młodych organizowane były w każdą niedzielę palmową na poziomie diecezjalnym, zaś co 2-3 lata miały zasięg międzynarodowy i odbywały się w wyznaczonym przez papieża miejscu, z jego udziałem [sdm.lublin.pl, 26.04.2017]. Ks. J. Stala źródłem ŚDM upatruje w pracy duszpasterskiej Karola Wojtyły z młodzieżą w Krakowie, gdy organizował dla nich liczne spotkania, oazy i wyjazdy poza miasto na łono natury [Stala 2016, s. 16]. Materialną pozostałością po tych zbiorowych i indywidualnych pielgrzymkach są wytyczone od kilku lat szlaki papieskie, będące odwzorowaniem tych podróży [zob. szlakipapieskie.pl, 26.04.2017].

Pierwsze Światowe Dni Młodzieży o zasięgu międzynarodowym odbyły się w Buenos Aires (w 1987 roku – zgromadziły 900 tys. osób), kolejne miały miejsce w Santiago de Compostela (1989 r. – 400 tys.), Częstochowie (1991 r. – 1,6 mln), Denver (1993 r. – 700 tys), Manili (1995 r. – 4 mln), Paryżu (1997 r. – 1,1 mln), Rzymie (2000 r. – 2,2 mln),

Toronto (2002 r. – 800 tys.), Kolonii (2005 r. – 1,6 mln), Sydney (2008 r. – 400 tys.), Madrycie (2011 r. – 1,5 mln) i w Rio de Janeiro (2013 r. – 3,7 mln). W ramach ŚDM odbywają się katechezy, nabożeństwo drogi krzyżowej oraz sobotnio-niedzielne spotkanie z papieżem, kończące się mszą posłania – będące swego rodzaju wydarzeniem kulminacyjnym. Od 1995 roku Światowe Dni Młodzieży zostały poszerzone o Festiwal Młodych, czyli program wydarzeń o charakterze kulturalnym. [www.pope2016.com, 26.04.2017]. W tym samym roku zostały też zorganizowane pierwsze, poprzedzające wydarzenia centralne, Dni w Diecezjach, w trakcie których młodzież odwiedza diecezje położone na terenie kraju goszczącego:

„Dla pielgrzymów Dni w Diecezjach to zaproszenie do odkrywania bogactwa Kościoła i kraju do którego przyjeżdżają, a także spotkanie z rodzinami i rówieśnikami, którzy chcą ich ugościć. Dla gospodarzy to szansa udziału w święcie wiary i radości razem z młodymi ludźmi ze wszystkich stron świata”[www.krakow2016.com, 26.04.2017].

Rozpatrując Światowe Dni Młodzieży pod kątem turystycznym warto zwrócić uwagę na olbrzymią liczbę osób, która co kilka lat pielgrzymuje do miejsc położonych na różnych kontynentach, oraz ich nie tylko duchowy, ale także kulturalny aspekt. Dlatego zdaniem auterek uprawnione jest mówienie o ŚDM nie tylko w kontekście turystyki pielgrzymkowej i/lub religijnej, ale również w kontekście turystyki kulturowej.

Autorki niniejszego artykułu chciałyby zastanowić się, czy niewątpliwa masowość tego wydarzenia nie przeczy idei turystyki kulturowej, która powinna opierać się przede wszystkim na jednostkowym doświadczeniu. Dla większej strukturyzacji wyводу, artykuł będzie próbą odpowiedzi na poniższe pytania badawcze:

1. Jaka oferta turystyczna została zaproponowana pielgrzymom w trakcie Dni w Diecezjach oraz w ramach Wydarzeń Centralnych w Krakowie?
2. Jaki był główny cel przyjazdu pielgrzymów? Czy kierowały nimi wyłącznie względy natury religijnej (przeżycia duchowe), czy też chcieli poznać Polskę i podążać śladem świętych wywodzących się z naszego kraju (cele związane z turystyką, w tym turystyką religijną)?
3. Na ile, w kontekście ŚDM można mówić o turystyce kulturowej opartej na doświadczeniu, mimo bez wątpienia masowej skali całego wydarzenia?

Niniejszy artykuł opiera się na badaniach przeprowadzonych w ramach projektu „Światowe Dni Młodzieży 2016 jako fenomen społeczny, kulturowy i religijny”, realizowanego przez Stowarzyszenie Gmin i Powiatów Małopolski, we współpracy z Instytutem Kultury i Instytutem Spraw Publicznych Uniwersytetu Jagiellońskiego, dofinansowanego przez Ministerstwo Kultury i Dziedzictwa Narodowego w ramach programu Obserwatorium kultury. Autorki niniejszego artykułu były członkiniami zespołu badawczego.

Celem badania była prezentacja wspomnianych fenomenów oraz przedstawienie ich wpływu na rozwój turystyki kulturowej w Polsce [zob. Bogacz-Wojtanowska, Gawel, Góral (red.) 2016]. Wykorzystano mieszaną metodologię, łączącą badania ilościowe i jakościowe. Część z nich stanowiła analiza typu *deskresearch*, w której brano pod uwagę dane zawarte: w dokumentach organizacji i instytucji publicznych, mediach oraz na stronach internetowych, blogach i w mediach społecznościowych. Ponadto przeprowadzono wywiady jakościowe, częściowo skategoryzowane, z pielgrzymami w trakcie ŚDM¹ oraz

¹ Założeniem badawczym było przeprowadzenie 320 wywiadów z pielgrzymami (190 z osobami pochodzącymi spoza Europy i 130 z Europejczykami). Wśród nich znajdowali się „zwykli” pielgrzymi, liderzy grup,

z przedsiębiorcami, gospodarzami przyjmującymi pielgrzymów i przedstawicielami instytucji publicznych po ich zakończeniu. Łącznie zebrano blisko 600 wywiadów [zob. Bogacz-Wojtanowska 2016, s. 11-23]. Należy jednak wyraźnie zaznaczyć, że przedstawiane relacje i uwagi pielgrzymów mają charakter jakościowy – nie stanowią podstawy do statystycznego przełożenia na ogół pielgrzymów.

Artykuł ma na celu przedstawienie fenomenu Światowych Dni Młodzieży za pomocą danych uzyskanych w trakcie projektu badawczego, ale nakreślenie tematu z perspektywy niepodejmowanej w dotychczasowych opracowaniach – w kontekście turystyki masowej, kulturowej i religijnej. Istotne jest wzięcie pod uwagę celowego użycia określenia „fenomen”. Wyniki badań nad Światowymi Dniami Młodzieży w Krakowie nie są bezpośrednio aplikowalne ani przy kolejnych spotkaniach młodych (choćby ze względu na kontekst kulturowy miejsca, w którym się odbywają), ani przy innych imprezach masowych. Wyniki zdają się jednak wiele mówić o współczesnej religijności, funkcjonowaniu wiary wśród osób młodych, a także odbioru Polski, jako gospodarza imprez światowych.

Turystyka kulturowa i religijna

Turystyka kulturowa, zarówno na gruncie teoretycznym, jak i praktycznym rozwija się w naszym kraju coraz prężniej od początku XXI wieku, stanowiąc alternatywę dla podróży masowych [Buczkowska 2008, s. 5-9]. Badacze wskazują, że głównym sposobem oddzielenia turystyki kulturowej np. od turystyki rekreacyjnej powinien być nie tylko program wyjazdu, obejmujący w głównej mierze aspekty kulturowe, ale także motywacje samego turysty do poznania miejsca pobytu [Mikos von Rohrscheidt 2010, s. 23-49]. Turystykę kulturową można zatem zdefiniować jako:

„aktywność osób w ich miejscach pobytu turystycznego oraz podczas podróży z ich miejsca stałego zamieszkania, która pozwala na poznanie lub doświadczenie różnych sposobów życia innych ludzi – sposobów odzwierciedlających zwyczaje społeczne, tradycje religijne, myśl intelektualną, dziedzictwo kulturowe i mających na celu zaspokojenie ludzkich potrzeb, pragnień oraz oczekiwań w zakresie kultury” [Mariszewska 2002, s. 5].

W powyższej definicji kultura traktowana jest możliwie jak najszerszej – jako ogół zwyczajów i zachowań ludzkich, charakterystycznych dla danej zbiorowości. Chociaż bywa ona także przez niektórych badaczy zawężana do zainteresowania dziedzictwem kulturowym i udziałem w wydarzeniach kulturalnych [Kowalczyk 2008, s. 13]. W niniejszym artykule turystyka kulturowa będzie przedstawiana w szerokim ujęciu, przy jednoczesnym zastrzeżeniu, że dominującym kryterium rozróżnienia powinny być motywacje turystów.

K. Przeclawski [1994, s. 11], zwraca uwagę na relacje zachodzące między turystyką a kulturą. Według badacza turystyka jest nie tylko funkcją, elementem, przekazem kultury, czy czynnikiem przemian kulturowych, ale można ją także rozpatrywać w kategoriach spotkania kultur. W wypadku turystyki kulturowej nie tylko turyści stykają się z inną, obcą dla nich kulturą, którą poznają w trakcie swojego pobytu. Także mieszkańcy danego regionu spotykają się przecież z odmiennymi kulturami. Spotkania tego typu bywają ubogacające dla obu stron, jednak przyjezdni w trakcie pobytu w różnym stopniu intensywności integrują się z kulturą lokalną.

Zdaniem tego samego autora turystów kulturowych można podzielić na cztery zasadnicze grupy:

duszpasterze, dziennikarze. W efekcie przeprowadzono 368 wywiadów z pielgrzymami. [zob. Bogacz-Wojtanowska 2016, s. 19-23].

- „zorganizowany turysta masowy – zachowuje wszystkie zwyczaje oraz obyczaje swojego środowiska; jego wrażenia z pobytu można porównać do wrażeń z filmu;
- indywidualny turysta masowy – wynosi z podróży trochę doświadczenia, ale dzieje się to w sposób zrutyinizowany;
- poszukiwacz – szuka tego co nowe, ale zachowuje podstawowe wymagania co do komfortu, do którego jest przyzwyczajony;
- »drifter« – rezygnuje ze zwyczajów swojego kraju i integruje się prawie całkowicie z kulturą lokalną» [Przeclawski 1997, s. 39].

Wskazane powyżej charakterystyki turystów kulturowych sięgają dwóch różnych biegunów – od turystyki masowej, po turystykę zrównoważoną, nazywaną też turystyką opartą na społeczności lokalnej [zob. Kowalczyk 2010] czy *slowtravel* [zob. Sukiennik 2014], jednak warto zaznaczyć, że są to swego rodzaju modele idealne, służące raczej do ustrukturyzowania myślenia, niż realnie występujące.

W kontekście niniejszego opracowania istotny wydaje się jeszcze jeden aspekt turystyki kulturowej – nastawienie do świata. Według M. Peplowskiej [2003, s. 15-16] turyści kulturowi charakteryzują się ekstrawersją oraz otwartością na nowe doświadczenia. Ekstrawertycy są optymistami, przyjaźnie nastawionymi do otaczającej ich rzeczywistości, poszukującymi nowych wrażeń, lubiącymi rozmawiać z ludźmi, o pogodnym nastawieniu i emocjonalnym stosunku do życia.

Pielgrzymki można uznać za jedną z najstarszych form turystyki kulturowej, o której wzmianki pisemne pojawiają się już w I w p.n.e. [Kowalczyk 2008, s. 12]. A. Mikos von Rohrscheidt [2010, s. 170] wśród cech ruchu pielgrzymkowego wskazuje na: wysoką motywację religijną jego uczestników oraz silną ich integrację (poprzez podzielany światopogląd i wspólne uczestniczenie w wydarzeniach duchowych). Dodatkowo podkreśla, że istotnym elementem pielgrzymki jest wspólny udział w wydarzeniu kulminacyjnym.

Badacze wskazują na masowy charakter takich podróży, oraz dualizm motywacji ich uczestników: z jednej strony są to pobudki religijne, z drugiej poznawcze (turystyczne) [Jackowski 2003, s. 11-25]. Biorąc pod uwagę ten czynnik, migracje do ośrodków kultu można podzielić na trzy podstawowe grupy, każda z nich charakteryzuje się innym celem i sposobem odbywania podróży:

- pielgrzymki – motywacje wyłącznie religijne;
- turystyka religijna – motywacje religijno-poznawcze;
- turystyka – motywacje poznawcze, wypoczynkowe i inne [Jackowski 2003, s. 11-25].

Masowe pielgrzymki, mające charakter *stricte* religijny, mają w naszym kraju długą tradycję (np. piesze pielgrzymki do Częstochowy). Badacze wskazują jednak, że turystyka religijna zaczyna się cieszyć w ostatnich latach coraz większą popularnością. Ważny staje się bowiem nie tylko udział w wydarzeniach religijnych czy wizyta w miejscu świętym, ale także zwiedzanie obiektów niesakralnych i poznawanie lokalnej kultury. T. Jędrusiak [2008, s. 85-89] wskazuje, że za propagatora turystyki kulturowo-religijnej można uznać, wspomnianego już, papieża Jana Pawła II.

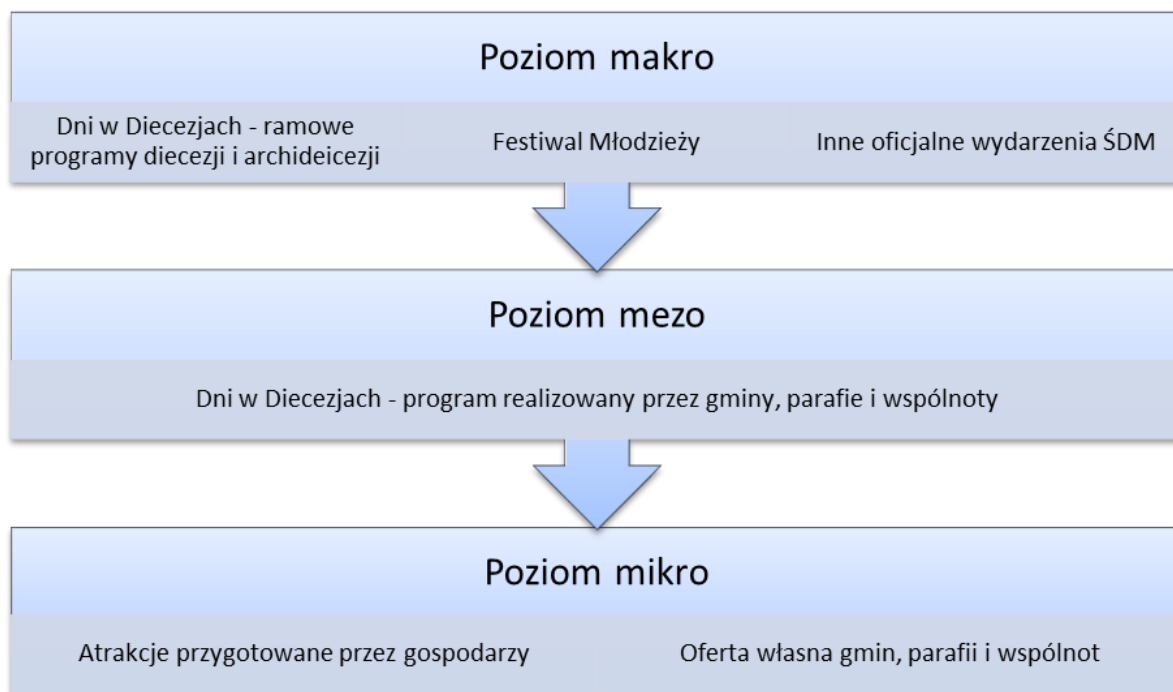
Oferta turystyczna skierowana do uczestników ŚDM

Pisząc o Krakowie, jako o miejscu w którym odbyły się Światowe Dni Młodzieży 2016, warto zwrócić uwagę na jego ogromny potencjał pod względem turystyki pielgrzymkowej. Sanktuaria w Łagiewnikach od lat są miejscem wędrówek tysięcy pątników, za sprawą św. Faustyny i związanego z nią kultu Bożego Miłosierdzia. Stolica Małopolski blisko związana jest także z postacią św. Jana Pawła II, który studiował tutaj, a później pełnił posługę kapłańską aż do czasu wstąpienia na tron papieski. Oferta turystyczna związana z tymi dwoma postaciami istniała wcześniej, ale to za sprawą Światowych Dni Młodzieży

nastąpił jej rozwój. Jednak w trakcie wydarzenia przygotowana została oferta turystyczna dedykowana specjalnie setkom tysięcy uczestników ŚDM, którzy w tym czasie zjechali do Krakowa.

Każdy uczestnik ŚDM w czasie swojego pobytu, obok przeżyć duchowych, miał możliwość uczestniczenia w aktywnościach łączących turystykę, kulturę oraz poznanie kraju poprzez zamieszkanie z polską rodziną lub inne formy zakwaterowania przygotowane przez wspólnoty lokalne (np. w szkołach lub parafiach).

Ofertę turystyczną skierowaną do uczestników ŚDM należy rozpatrywać na trzech płaszczyznach – makro, mezo i mikro (ryc. 1).

Ryc. 1. Płaszczyzny oferty turystycznej skierowanej do pielgrzymów ŚDM

Źródło: Opracowanie własne

Festiwal Młodych i Dni w Diecezjach

W skali makro były to wydarzenia i festiwale organizowane głównie przez Komitet Organizacyjny i należące do oficjalnego programu ŚDM. Największym tego typu wydarzeniem był Festiwal Młodych, który odbywał się niejako na zmianę z Wydarzeniami Centralnymi, mającymi charakter *stricte* religijny i będącymi najważniejszym punktem w czasie ŚDM, także ze względu na obecność papieża Franciszka.

Obok gwiazd muzyki religijnej, wiele występów w ramach Festiwalu przygotowywanych zostało przez samych uczestników ŚDM, którzy prezentowali swoją kulturę i celebrowali wiarę na różne sposoby – poprzez śpiew, *performance*, teatr, czy taniec. Łącznie, w ramach Festiwalu, odbyło się ponad 200 wydarzeń w różnych lokalizacjach w Krakowie i okolicznych miejscowościach. Ponadto zorganizowany został przegląd filmów o tematyce religijnej czy szereg wystaw, którym poświęcony został nawet osobny przewodnik [zob. Pokojska 2016, s. 105-110].

Bogatą ofertę przygotowały publiczne instytucje kultury znajdujące się w Krakowie. Część z nich zorganizowała specjalne wydarzenia dedykowane turystom (np. wystawa „Maria Mater Misericordiae” w Muzeum Narodowym w Krakowie; Opera Sacra dotycząca postaci Joanny d’Arc przygotowana przez Teatr STU, ekspozycja „Chrzest 966 – oblicza chrystianizacji” w Muzeum Archeologicznym). Inne znacznie wydłużyły godziny otwarcia i wprowadziły darmowy wstęp z identyfikatorem pielgrzyma (np. Muzeum Etnograficzne,

Muzeum Inżynierii Miejskiej, czy oddziały Muzeum Historycznego Miasta Krakowa). Na weekend poprzedzający rozpoczęcie tygodnia ŚDM została przeniesiona Noc Cracovia Sacra, w trakcie której zwiedzać można było zabytki sakralne i uczestniczyć w organizowanych w nich koncertach czy wystawach. Ponadto dużą popularnością cieszyły się widowiska muzyczne np. „Strefa Chwały – Polska 1050” na Błoniach (organizowany przez Archidiecezję Krakowską i Narodowe Centrum Kultury) czy „Jan Paweł II – święty z Wadowic” w Operze Krakowskiej (koprodukcja Narodowego Centrum Kultury i Fundacji Pełni Kultury). Światowe Dni Młodzieży miały również swoje sportowe oblicze – miasto wspólnie z Fundacją Siemacha zorganizowało piłkarski turniej CopaCatolica, w którym rywalizowały międzynarodowe zespoły [zob. Pudełko 2016, s. 119-134].

Do oferty turystyczno-kulturalnej w skali makro przygotowywanej w ramach Dni w Diecezjach z pewnością można zaliczyć duże wydarzenia, odbywające się np. na stadionach lub dużych placach największych polskich miast. Były one kulminacją Dni w Diecezjach, zrzeszając po kilkanaście tysięcy osób. Przykładowo na wrocławskim stadionie miejskim miało miejsce wydarzenie „Singing Europe” w ramach którego odbyły się prezentacje pielgrzymów oraz koncert siostry Cristiny Scuccia, zwyciężczyni *The Voice of Italy* [www.pope2016.com, 26.04.2017].

Gminy, parafie i wspólnoty

Oferta zaproponowana przez gminy i parafie wpisana była w ramy oficjalnych wydarzeń – Dni w Diecezjach (w całej Polsce) czy Festiwalu Młodych (okolice Krakowa), jednak realizacja pozostawała na poziomie lokalnym i zależała od możliwości i kreatywności danej parafii i gminy.

Dni w Diecezjach odbywały się w tygodniu poprzedzającym ŚDM i miały w głównej mierze stanowić czas przygotowania do wspólnych obchodów w Krakowie, ale i integracji z polską młodzieżą. Koncepcja Dni oparta była na przyjęciu przez daną wspólnotę biblijnej nazwy, która miała stanowić swojego rodzaju motto. Na przykład archidiecezja warszawska przyjęła nazwę „Góra Moria”. Motta zaczerpnięte z Pisma Świętego miały z jednej strony wskazywać pewien kierunek tematyczny dla spotkań z gośćmi, z drugiej oddawały charakter danej diecezji. Na przykład Warszawa została Górą Moria, „na której Abraham miał złożyć w ofierze swojego syna”, ponieważ uznano, że „ta biblijna scena pasuje do historii Warszawy z czasów II wojny światowej” [www.pope2016.com, 26.04.2017].

W poniższej tabeli (tab. 1) pokazano przykładowy program Dni w Diecezjach z podkreśleniem form uczestnictwa proponowanych parafiom i wspólnotom do zorganizowania, które jak zaobserwowano w czasie kwerendy, powtarzały się najczęściej.

Tab. 1 Ramowy program Dni w Diecezjach w Archidiecezji Warszawskiej

Lp.	Data wydarzenia	Forma uczestnictwa w Dniach w Diecezjach
1	20. 07. 2016 r.	„(...) przywitanie młodzieży w parafiach (...): np. koncert, przedstawienie, grill, piknik – forma dowolna, przywitanie zakończone wspólną modlitwą. Zaprezentowanie goszczonych grup, ich opiekunów i przedstawienie się parafii”
2	21. 07. 2016 r.	„ Dzień Kultury i Historii (zwiedzanie miejsc związanych z Historią i Kulturą Warszawy i Mazowsza – muzeów, budynków i parków historycznych : Muzeum Powstania Warszawskiego, Muzeum Św. Jana Pawła II i ks. Stefana Kardynała Wyszyńskiego, Muzeum Narodowe, Zamek Królewski i Starówka Warszawska, Łazienki Królewskie, Pałac i Ogrody w Wilanowie, Centrum Nauki Kopernik i inne). Wieczorem spotkanie młodzieży na Placu Piłsudskiego”

Lp.	Data wydarzenia	Forma uczestnictwa w Dniach w Diecezjach
3	22. 07. 2016 r.	„ Dzień Pielgrzymowania i Dzień Miłosierdzia (nawiedzanie miejsc związanych z życiem świętych Warszawy: Matka Boża Łaskawa – Patronka Archidiecezji – Kościół OO. Jezuitów na Starym mieście, Św. Arcybiskup Zygmunt Szczęsny Feliński – katedra Warszawska, Św. Maksymilian Maria Kolbe – Niepokalanów, bł. Ks. Jerzy Popiełuszko – Sanktuarium na Żoliborzu, Św. Andrzej Bobola – Patron Polski – Sanktuarium na Mokotowie, kościoły na traktie królewskim i inne. Do Sanktuariów można zorganizować piesze pielgrzymki z parafii , jeśli na to pozwalają warunki”
4	23. 07. 2016 r.	„ Ogólnodiecezjalne spotkanie Młodzieży przy Świątyni Opatrzności Bożej – Warszawskie Uwielbienie –uroczysta „Msza św. Postania” pod przewodnictwem Metropolity Warszawskiego, wieczór świadectw i koncert uwielbieniowy . (...) Do wczesnych godzin popołudniowych Dzień Rekreacji, Sportu i Współzawodnictwa . Program realizowany przy współpracy Parafii z Samorządami np. na obiektach sportowych”
5	24. 07. 2016 r.	„ Uroczysta Msza św. parafialna z udziałem Gości pod przewodnictwem Ks. Proboszcza .Następnieczas z rodzinami i parafią: wspólny piknik, grill . Wieczorem uroczyste pożegnanie i podziękowanie organizowane przez Parafie”
6	25. 07. 2016 r.	„Wyjazd młodzieży do Krakowa”

Źródło: Opracowanie własne na podstawie <http://sdm2016.waw.pl/pl/dni-w-diecezjach/> [25. 04.2017].

Do „elementów stałych” Dni w Diecezjach należy zaliczyć powitanie gości wraz z autoprezentacjami, koncerty z elementami tańca (zwykle o charakterze religijnym), niedługie pielgrzymki piesze, program sportowo-rekreacyjny (turnieje sportowe, piesze wędrówki, splywy itd.), wspólne biesiadowanie (grille, ogniska, kosztowanie lokalnych przysmaków itd.) oraz zwiedzanie lokalnych atrakcji turystycznych (zabytków, miejsc historycznych itd.) [zob. Pokojska 2016, s. 104]. Na atrakcyjność tego programu zwracali również uwagę pielgrzymi:

„(...) [w] Legnicy, tam byliśmy 5 dni, mieszkaliśmy w internacie, byłym klasztorze u zakonnic, i tam codziennie był inny program – specjalnie dla nas przygotowywali kawałki [utwory]. W Częstochowie byliśmy, w Rzeszowie, tam nauczyliśmy się tradycyjnych polskich tańców i to było naprawdę super.” [P-9²]

O ile w dużych miastach stosunkowo łatwo można było skonstruować atrakcyjny program, należy wyraźnie zaznaczyć, że także mniejsze miejscowości były silnie zaangażowane w zorganizowanie czasu gościom. Przykładem może być Sucha Beskidzka (jako ciekawostkę można dodać, że w trakcie ŚDM liczba mieszkańców, za sprawą turystów wzrosła tam o połowę):

„W programie Festiwalu Młodych w Suchoj Beskidzkiej przewidziano prezentacje, pokazy, występy regionalnych kapel, zespołów, oraz orkiestr i chórów z regionu „Podbabiogórza”. Obok nich na scenie pojawią się również gwiazdy, które od lat w swej twórczości poruszają tematykę religijną i odnoszą się do tradycji chrześcijańskiej: Eleni, Magda Anioł, NEW DAY i Marcin Pokusa.” [www.glos24.pl, 26.04.2017].

² Oznaczenia wywiadów : P-XX: pielgrzymi, W-XX: wolontariusze, O-XX: organizatorzy/opiekunowie grup, G-XX: gospodarze.

Rodziny goszczące pielgrzymów

Standardem był także czas przeznaczony na wspólne aktywności z rodzinami przyjmującymi pielgrzymów, noszący często nazwę „dzień rodzinny”. Na poziomie mikro plasuje się zatem najtrudniej uchwytany obszar: „oferty” przygotowywane przez gospodarzy, zależny od ich indywidualnych możliwości i fantazji. W kwerendzie medialnej zaobserwowano, że często pojawiały się wypowiedzi pielgrzymów podkreślające wyjątkową gościnność rodzin, serdeczność oraz rozmach w ilości jedzenia serwowanego gościom. W podobnym tonie wypowiadali się pielgrzymi i ich opiekunowie, z którymi przeprowadzono wywiady:

„Gościnność, gościnność rodziny, u której mieszkaliśmy i że byliśmy z nimi zintegrowani, że mogliśmy z nimi porozmawiać.” [P-4]

„Gościnność i że zawsze się bardzo martwią żebyśmy nie zgłodnieli – wszędzie jest tyle jedzenia, przede wszystkim w rodzinie u której gościmy.” [P-10]

„Gościnność polskiej rodziny, informacje (pomoc), które od nich otrzymaliśmy, byli bardzo mili i o nas dbają.” [W-1]

„Przede wszystkim gościnność – wielka, wielka! Młodzież opowiadała, od Gdańska po Opole, że na obiad nie dostają jeden kotlet, tylko dziesięć czy dwadzieścia, i że rodziny starały się wszystko umożliwić, że mieli piękne miejsca zamieszkania, że zawsze o nich dbano, że była ogromna życzliwość – mimo że nie zawsze mówiono w tym samym języku, albo gdy w ogóle nie można było się porozumieć mową – to bardzo dużo znaczy.” [O-1]

Temat jedzenia okazał się na tyle istotny, że pojawiał się regularnie w mediach społecznościowych. Posty czy zdjęcia na Instagramie opatrywane były hasztagami takimi jak: #niedziela #rosołek; #polishfood #jedzonko. Pokazuje to, że pielgrzymi często właśnie w ten łatwy i przyjemny sposób, niewymagający chociażby znajomości języka, poznawali i promowali polską kulturę [por. Pokojska, Pudełko 2016, s. 245].

Podsumowując ofertę przygotowaną dla uczestników ŚDM należy stwierdzić, że zdecydowanie dominowały tutaj wydarzenia o charakterze kulturowo-społeczno-turystycznym, mające na celu integrację pielgrzymów (między sobą i z lokalną społecznością) oraz promocję kultury – lokalnej i narodowej, a także kultur osób przyjeżdżających. Organizowane były zarówno odgórnie – przez urzędy miast i gmin czy diecezje, jak i oddolnie, z inicjatywy samych mieszkańców. Ta wielowątkowość pozwalała z jednej strony na koordynację przyjazdu setek tysięcy pielgrzymów, z drugiej strony umożliwiała im kontakt z autentyczną kulturą i jej bezpośrednie doświadczanie.

Cele uczestnictwa w ŚDM – wywiady jakościowe

W czasie wywiadów, zadawano młodym pielgrzymom pytanie o powód uczestniczenia w ŚDM. Oczywiście w pierwszej kolejności padały odpowiedzi wyraźnie zmotywowane wiarą:

„Chciałem wiedzieć jak wiara jest celebrowana w innym państwie, jak to się odbywa, poznać różne mentalności, świętować mszę z innymi ludźmi i współdzielić z nimi wiarę.” [P-1]

„Bo jestem katolikiem!” [P-8]

E. Bogacz-Wojtanowska i S. Wrona [2016, s. 138-193] wskazują, że motywacje pielgrzymów różniły się w zależności od roli jaką pełnili w trakcie ŚDM (np. wolontariusz, duszpasterz, dziennikarz, przewodnik czy „zwykły” pielgrzym), jednak dominujące były czynniki natury religijnej, jak chęć pogłębienia wiary, wizyta w miejscach świętych, spotkanie z papieżem Franciszkiem, czy z innymi młodymi katolikami.

W czasie ŚDM wyczuwalna było także zachłyśnięcie się atmosferą pokoju, która szczególnie w obliczu niedawnych ataków terrorystycznych była czymś, czego młodzi zdawali się potrzebować:

„Bo tutaj wiara jest przeżywana, widać, że w dużej grupie może działać coś, co i w społeczeństwie może działać i to jest zawsze na nowo piękne.” [P-5]

Istotną okazała się chęć poczucia wspólnoty (religijnej) ponad podziałami – zdjęcia, na których uchwycono stojących obok siebie młodych ludzi ze skonfliktowanych państw jak Izrael i Irak, Ukraina i Rosja, obiegały cały świat. Podobnie jak fotografie młodych Syryjczyków, których obecność miała niemal symboliczne znaczenie.

Pielgrzymi zwracali również uwagę na kwestie bardziej praktyczne – dla młodych z Europy rolę odgrywał łatwy dojazd do Polski i bliskość kulturowa. Z kolei dla uczestników z Azji czy Afryki wzięcie udziału i przyjazd na kontynent były często efektem wielu wyrzeczeń i przygodą życia, która zawdzięczali np. kilkuletnim zbiórkom pieniędzy w parafiach [www.dziennikpolski24.pl, 26.04.2017]. W wywiadach zaś podkreślali, że nawet gdyby chcieli raz jeszcze przyjechać do Europy, to zdają sobie sprawę, że nie będą mieli już takiej możliwości.

Nieco zaskakujący okazał się poziom entuzjazmu w wypowiedziach i pozytywne doświadczenia z poprzednich ŚDM. Szczególnie podkreślano możliwość poznania osób z innych, bardzo odległych czasami, kultur:

„Bo dużo słyszałam od ludzi, którzy już byli na ŚDM i oni byli totalnie zachwyceni i mówili, że odkrywa się nowe strony swojej wiary. I że super jest poznawać tyle nowych osób. Robiło to na mnie wrażenie i postanowiłam teraz, jak już prawie mogłam uczestniczyć [ze względu na wiek], pojechać.” [P-2]

Dla wielu młodych były to wydarzenia na tyle zachwycające i kształtujące, że są zmotywowani uczestniczyć w kolejnych ŚDM, niezależnie od lokalizacji. Nierzadko na pytanie „które raz bierzesz udział w ŚDM?” padała odpowiedź „piąty raz” – po Kolonii, Sydney, Madrycie i Rio de Janeiro.

„Byłam już na dwóch innych ŚDM i to zawsze było ciekawym doświadczeniem, bo spotyka się tylu różnych ludzi.” [P-11]

„Wymiana kulturowa, że się poznaje nowych ludzi, jest to przeżycie znaleźć tyle wspaniałych ludzi w jednym miejscu.” [P-15]

„Ostatnie cztery ŚDM, w których brałem udział tak bardzo mi się spodobały, że po raz kolejny chciałem skorzystać z okazji.” [P-7]

Analizując wypowiedzi takich „weteranów” ŚDM, można odnieść wrażenie, że przypominają bardziej turystów festiwalowych, mających nawyk uczestnictwa w kolejnej edycji wydarzenia ze względu na możliwość doświadczenia czegoś w ich mniemaniu wyjątkowego i niepowtarzalnego, niezależnie od proponowanego w danym roku programu.

Pielgrzymów zapytano również o swoje skojarzenia z Polską i Krakowem oraz czy ich postrzeganie zmieniło się w trakcie pobytu. Niestety, wiele odpowiedzi wskazywało na zasadniczy brak skojarzeń, ewentualnie odpowiedzi często prezentowały wiedzę szkolną. Wśród uczestników z krajów europejskich zdarzały się skojarzenia oparte na wcześniejszych pobytach urlopowych, wizytach u rodziny czy wynikające z znajomości z polskimi obywatelami mieszkającymi zagranicą. Pozytywna zaś była ewidentna zmiana postrzegania i poszerzenie wiedzy o Polsce (w skrajnych przypadkach o Europie):

„Przyjechaliśmy samochodem i (mówi się), że Polska to trochę taki zacofany kraj, a wjechaliśmy i było kompletnie inaczej, niż sobie wyobrażaliśmy. O wiele bardziej nowoczesnie... Tak, nowoczesnie.” [P-1]

„Jasne, muszę przyznać, że wcześniej nie zwracałam na Polskę zbyt uwagi, jeżeli mam być szczerą, ale teraz jest to kraj, miasto, bez którego ŚDM wydaje mi się nie do pomyślenia.” [P-6]

Przełamaniu stereotypów z pewnością służyło spotkanie kultur, z którego zarówno gospodarze, jak i goście wychodzili ubogaceni. Pielgrzymi w oczywisty sposób zderzali się z Polską kulturą, przebywając w naszym kraju często nawet przez kilka tygodni. Również osoby goszczące pielgrzymów w swoich rodzinach czy parafiach miały okazję zetknięcia się z innymi kulturami np. w trakcie prezentacji, ale także codziennego funkcjonowania. Wspomina o tym, w kontekście przytaczanego projektu badawczego, A. Góral [2016, s.7-8], wskazując, że obok motywacji „podstawowej”, uczestnicy ŚDM wykazują zainteresowanie krajem bądź kontynentem, gdzie odbywa się spotkanie; jego kulturą, przeszłością itd. Spotykając się z gospodarzami „wchodzą w bezpośrednie interakcje (...), stając się nie tylko biernymi obserwatorami miejsca, ale również w istotny sposób wpływając na jego środowisko społeczne. Tym sposobem dochodzi do wymiany kulturowej, której uczestnicy wzbogacają miejsce odwiedzin, jednocześnie będąc wzbogacanymi”. Na ten fakt zwracali uwagę także sami badani. Jedna z osób przyjmujących pielgrzymów tak wspominała fazę przygotowań:

„Oprócz takich rzeczy organizacyjnych, typu przygotowanie spania czy posiłku, to oczywiście, ponieważ wiedziałam, z jakiego kraju będę gościć dziewczynki konkretnie, to poczytałam sobie w internecie o tym kraju i jego kulturze. Coś bliżej chciałam wiedzieć na ten temat.” [G-19]

Wśród uczestników Światowych Dni Młodzieży wyraźnie widoczny jest ekstrawertyzm, który zdaniem cytowanej wcześniej M. Popłowskiej charakteryzuje turystów kulturowych. W trakcie przeprowadzanych wywiadów podkreślana była serdeczność turystów, ich entuzjazm, energia i otwartość na nowe doznania (sam przyjazd na ŚDM lub do Krakowa dla większości z nich był czymś wcześniej niedoświadczanym). Atmosferę tamtych dni w Krakowie oddawały też nagłówki doniesień prasowych:

ŚDM w Krakowie. Radość i entuzjazm. To był piękny Kraków [www.gazetakrakowska.pl, 26.04.2017].

ŚDM 2016. Radość, młodość i modlitwa. Tłumy pielgrzymów w Krakowie [krakow.naszemiasto.pl, 26.04.2017]

Przywieźli radość i ubarwili Kraków [www.dziennikpolski24.pl, 26.04.2017]

Tańczące zakonnice, śpiewający pielgrzymi. Zobacz wyjątkowe momenty ŚDM [kontakt24.tvn24.pl, 26.04.2017]

Biorąc pod uwagę cele uczestnictwa w Światowych Dniach Młodzięży warto podkreślić, że były one przede wszystkim religijne, jednak zarówno przygotowana oferta, jak i aktywne uczestnictwo pielgrzymów w niej, sprawiają, że można ich postrzegać jako uczestników turystyki religijno-kulturowej. Wyraźnie zaznaczają się również charakterystyczne cechy turystyki kulturowej – można zauważyć zderzenie kultury goszczących i goszczonych, a sami jej uczestnicy cechowali się dużym ekstrawertyzmem.

Doświadczenie uczestnictwa w ŚDM – jednostkowe czy masowe?

Analizując doświadczenia pielgrzymów w rodzinach, które ich przyjmowały, można doszukać się elementów ruchu *slow*, u którego podstaw leży idea powrotu do podróżowania zanim pojawiło się pojęcie turysty, czyli właśnie pielgrzymowania, polegające na korzystaniu z gościnności odwiedzanych ludzi i miejsc [Sukiennik 2014, s. 24]. Odwołując się do koncepcji *slowtravel*, – były to wspólne spotkania gospodarzy i gości przy stole, rozumianym jako „centrum przyjemności wspólnoty i kultury” [Madison 2005, s. 9]:

„(...) ziemniaki, kalafior i, specjalnie dla gości – surówka z kapusty. Katarzyna Twardowska mówi, że to właśnie jedzenie, wspólnie przygotowywane dania, pozwalają im się lepiej poznać. »Za każdym razem pytamy, co u nich się je na święta, w ciągu roku. Dziewczyny z chęcią odpowiadają« – dodaje. Hilary zapowiada, że wyjeżdżając z naszego kraju, zabierze z sobą polskie przepisy. Na co? »Na pewno na śledzie, ruskie pierogi» – wymienia. »Kiedy wrócimy do kraju musimy przygotować polskie potrawy dla członków naszej parafii« – dodaje.

W drogę powrotną zabierze też słoik dżemu z wiśni, bo jak mówi z dumą, pomagała w jego przygotowaniu. »Cztery kilogramy owoców, z których trzeba było usunąć pestki. Kasia powiedziała, że jej mąż będzie gotował dżem. Ale ostatecznie obie wykonałyśmy całą pracę« – żartuje. Jak dodaje, pierwszy raz w życiu drylowała te owoce.» [www.pap.pl, 26.04.2017].

Z drugiej strony Światowe Dni Młodzięży bez wątplenia były pierwszym wydarzeniem w Polsce, które zgromadziło tak dużą liczbę uczestników w jednym miejscu. Rekordy frekwencyjne pobijały przede wszystkim miejsca wpisane na Listę Światowego Dziedzictwa UNESCO oraz ulokowane w mieście rodzinnym Karola Wojtyły. W szczególności były to: Muzeum Auschwitz (155 tys. uczestników), Wieliczka (78 tys.), Kalwaria Zebrzydowska i Wadowice (22 tys. Muzeum JPII i 30 tys. Bazylika) [Gaweł, Góral 2016, s. 73-99].

J. Małek [2003, s. 19], przedstawiając zalety turystyki zrównoważonej i różnice pomiędzy tym terminem a turystyką masową, wskazuje, że sama „masowość” turystyki jest pojęciem względnym i powinna być oceniana raczej z punktu widzenia oddziaływania turystów na środowisko lokalne, a nie ilości osób przybywających w dane miejsce.

Pomijając więc liczbę turystów i „masowy” charakter ŚDM w perspektywie ilościowej, doświadczenie pielgrzymów przyjęło także inną cechę charakterystyczną turystyki masowej – brak czasu i całkowite zorganizowanie pobytu, które zaowocowało, wspomnianym już, wrażeniem przypominającym oglądanie filmu, a nie rzeczywiste uczestnictwo [Przeclawski 1997, s. 39]. Respondenci podkreślali, że tak naprawdę mają czas tylko na pobieżne zwiedzanie Krakowa, ponieważ muszą w pośpiechu przemieścić się z Błoń na Rynek; ustawić w kolejce na 40 min, żeby odebrać i zjeść obiad; zdążyć z Rynku na mszę; z Błoń dotrzeć wieczorem szybko na dworzec i dojechać do miejscowości, w której nocują:

„Wczoraj byliśmy na koncercie, dzisiaj chcieliśmy w sumie iść na musical, ale wszystko się trochę opóźniło, więc jesteśmy trochę tu, trochę tam. Jutro zwiedzimy jeszcze trochę miasto, no i oczywiście msza z papieżem jest główną atrakcją.” [P-6]

„Koncerty na Rynku czy coś, ale poza tym nie. Chcieliśmy iść do Muzeum Narodowego, ale już nie daliśmy rady i podejrzewam, że w najbliższych dniach też już nie damy rady.” [P-11]

„A tak, mieliśmy takie zwiedzanie wokół Fabryki Schindlera, ale nie w muzeum, tylko takim samochodzikiem (meleksem). Jeszcze Auschwitz chcieliśmy odwiedzić.” [P-14]

„Na pewno, teraz za bardzo nie ma czasu zobaczyć wszystkie atrakcje, bo jest też tyle ludzi, to bym nadrobił [gdymy jeszcze raz przyjechał do Krakowa].” [P-15]

„Niestety nie mamy wystarczająco dużo czasu, żeby np. pójść do muzeum czy na koncerty. Ale odwiedziliśmy dużo kościołów, przez kolejne dni chcielibyśmy zobaczyć jeszcze więcej.” [WP-167]

„Tak, widzieliśmy pobieżnie niektóre obiekty. W ramach Festiwalu Młodych mamy różne przedstawienia teatralne, koncerty muzyczne. Korzystamy, czerpiemy zachłannie, po chrześcijańsku ze wszystkiego, co tylko się da.” [WP-187]

„Pojedziemy jutro do Wadowic i też jeszcze do Auschwitz. Nie byliśmy na żadnym koncercie ani w żadnym muzeum, bo nie było na to czasu, wszystko szło bardzo szybko. Chciałabym jechać do Częstochowy, ale mi teraz nie pozwalają, bo to wyjazd zorganizowany.” [P-014]

Zestawiając te wypowiedzi ze sobą, łatwo zauważyć, że zakwalifikowanie doświadczeń turystów według dostępnej typologii wydaje się, poza oczywistością tematyki religijnej, problematyczne. Można bowiem stwierdzić, że uczestnictwo w ŚDM łączyło w sobie dwie skrajne opcje przeżywania i poznawania kraju – zarówno w sposób zorganizowany, wyznaczony, szybki, w dużym skupisku ludzi, jak i nieco alternatywnie, rodzinie, poznając kulturę bezpośrednio u miejscowych. Warto jednak zaznaczyć, że motywacja pielgrzymów do poznawania kultury i zwiedzania obiektów dziedzictwa była wysoka, jednak z uwagi na brak czasu nie mieli oni okazji w pełni wykorzystać wszystkich możliwości, można ich jednak bez wątpienia zakwalifikować do grupy turystów kulturowych – nie tylko ze względu na program ich podróży, ale także na deklarowaną chęć skorzystania w przyszłości z tego typu wydarzeń.

Zakończenie

Doświadczenia turystyczno-religijne pielgrzymów w czasie ŚDM można określić, pod wieloma względami, jako skrajne.

Z jednej strony ich sposób podróżowania był jak najbardziej zorganizowany, rzadko dopuszczający indywidualny czas wolny; celem było uczestnictwo w wydarzeniach o charakterze masowym. Ponadto wielość doznań i tempo zwiedzania były szybkie i narzucone, podlegające dynamice całej grupy.

Jednocześnie pielgrzymi doświadczali w sposób *slow*: nadrzędnym priorytetem pozostawały przeżycia duchowe, a spotkania z gospodarzami pozwalały doświadczyć jak najbliższej lokalnej kultury. Lokalna społeczność przejmowała rolę przewodników po „swojej” polskiej kulturze. Podejmując się pewnej generalizacji i próby zakwalifikowania tych doznań według wspomnianych w części teoretycznej typów, nie byli to jednak do końca „drifterzy”, bowiem zbyt bardzo eksponowana była przez pielgrzymów własna tożsamość – w czasie autoprezentacji, występów, czy po prostu demonstrując narodowość flagami,

kolorem strojów etc. Mimo wszystko niektórzy pozostawali też sceptyczni wobec oferowanych im doświadczeń i woleli pozostać przy „swojej” kulturze:

„Staraliśmy się dowiedzieć, co pielgrzymi będą jedli, gościliśmy pielgrzymów z Włoch. Trzeba było przygotowywać śniadania, więc staraliśmy się przygotowywać śniadania włoskie i polskie. Jednak pielgrzymi woleli włoskie, włoską kuchnię, śniadania.” [G-29]

Skrajność doświadczeń widoczna była w wywiadach, w których wyraźnie podkreślano gościnność i zaangażowanie gospodarzy, deklarowano chęć ponownego przyjazdu do Polski, ale także narzekano na tempo zwiedzania i problemy wynikające z tłumów.

Wyraźnie zarysowany był także walor spotkania kultur – w zaskakująco pokojowy, harmonijny oraz niezwykle entuzjastyczny, ekstrawertyczny sposób. Festiwale i występy, a także spontaniczne znajomości i spotkania na ulicach, pozwoliły na styczność z młodymi ludźmi z, dosłownie, całego świata, reprezentujących różne kultury i sposoby celebrowania wiary katolickiej.

Należy też zaznaczyć wielkość oferty, którą przygotowano dla pielgrzymów na różnych szczeblach: sięgającej od imprez masowych w trakcie Dni w Diecezjach i wydarzeń centralnych, po zaangażowanie wolontariuszy w organizację czasu wolnego pielgrzymom w ramach skromnych możliwości niewielkich miejscowości.

Co pozostało po ŚDM w kwestiach turystyki? Nie tylko spuścizna duchowa, ale także ta bardziej materialna. W czasie przygotowań do ŚDM niektóre gminy postanowiły na nowo odkryć swój potencjał, starannie przeanalizowały swoje zasoby i opracowały przewodniki. Powstały więc atrakcyjne produkty turystyczne, które jeszcze długo mogą posłużyć rozwojowi turystyki.

Wydarzenie turystyczno-pielgrzymkowe w tej skali w ciągu najbliższych kilkudziesięciu lat z dużym prawdopodobieństwem się nie powtórzy. Można zatem stwierdzić, że zjawisko masowości wśród tego rodzaju turystów nie wystąpi. Jednak przy okazji Światowych Dni Młodzieży pozycja Krakowa jako ważnego centrum turystyki religijnej została umocniona. Turyści, zainspirowani doświadczeniem ŚDM – znanym bezpośrednio, z opowieści znajomych lub doniesień medialnych zadeklarowali chęć odwiedzenia Krakowa. Jeśli zjawia się tutaj, to już nie jako pielgrzymi (gościnnie i za darmo przyjmowani przez rodziny i parafie) ale pełnoprawni uczestnicy przemysłu turystycznego (na zasadach komercyjnych, a więc często trudno będzie uniknąć masowości). To właśnie od wniosków wyciągniętych z doświadczeń ŚDM będzie zależało zadowolenie turystów, które przy mądrym wdrażaniu wypracowanych rozwiązań, będzie mogło przełożyć się na powroty i dalsze rekomendacje. Oby owoce ŚDM były ubogacające dla obu stron – przyjezdnych i goszczących, nie tylko pod względem finansowym, ale i jak do tej pory – społeczno-kulturowym.

Bibliografia

- Bogacz-Wojtanowska E., 2016, *Metodologia badań w projekcie Światowe Dni Młodzieży 2016* [w:] E. Bogacz-Wojtanowska, Ł. Gawęł, A. Góral (red.), *Światowe Dni Młodzieży jako fenomen społeczny, kulturowy i religijny*, Stowarzyszenie Gmin i Powiatów Małopolski, Kraków, s. 11-23.
- Bogacz-Wojtanowska E., Wrona S., 2016, *Światowe Dni Młodzieży jako fenomen społeczny. Spotkanie pielgrzymów i gospodarzy* [w:] E. Bogacz-Wojtanowska, Ł. Gawęł, A. Góral (red.), *Światowe Dni Młodzieży jako fenomen społeczny, kulturowy i religijny*, Stowarzyszenie Gmin i Powiatów Małopolski, Kraków, s. 138-193.
- Bogacz-Wojtanowska E., Gawęł Ł., Góral A. (red.), *Światowe Dni Młodzieży jako fenomen społeczny, kulturowy i religijny*, Stowarzyszenie Gmin i Powiatów Małopolski, Kraków.

- Buczowska K., 2008, *Turystyka kulturowa. Przewodnik metodyczny*, Akademia Wychowania Fizycznego w Poznaniu
- Gaweł Ł., Góral A., 2016, *Światowe Dni Młodzieży jako fenomen turystyczny* [w:] E. Bogacz-Wojtanowska, Ł. Gaweł, A. Góral (red.), *Światowe Dni Młodzieży jako fenomen społeczny, kulturowy i religijny*, Stowarzyszenie Gmin i Powiatów Małopolski, Kraków, s. 73-99.
- Góral A., 2016, *Wprowadzenie* [w:] E. Bogacz-Wojtanowska, Ł. Gaweł, A. Góral (red.), *Światowe Dni Młodzieży jako fenomen społeczny, kulturowy i religijny*, Stowarzyszenie Gmin i Powiatów Małopolski, Kraków, s. 7-8.
- Jackowski A., 2003, *Pielgrzymki oraz turystyka religijna – problemy terminologiczne* [w:] J. Bergier, J. Żbikowski (red.), *Turystyka a religia*, Wydawnictwo PWSZ w Białej Podlaskiej.
- jako fenomen społeczny, kulturowy i religijny* [w:] Bogacz-Wojtanowska E., Gaweł Ł., Góral A. (red.), *Światowe Dni Młodzieży jako fenomen społeczny, kulturowy i religijny*, Stowarzyszenie Gmin i Powiatów Małopolski, Kraków, s. 11-23.
- Jędrzyak T., 2008, *Turystyka kulturowa*, Polskie Wydawnictwo Ekonomiczne, Warszawa
- Kowalczyk A., 2008, *Współczesna turystyka kulturowa – między tradycją a nowoczesnością*, [w:] A. Kowalczyk (red.), *Turystyka kulturowa. Spojrzenie geograficzne*, Uniwersytet Warszawski.
- Kowalczyk, A., 2010, *Turystyka zrównoważona – aspekty kulturowe* [w:] Z. Młynarczyk, I. Potocka, A. Zajadacz (red.), *Uwarunkowania i plany rozwoju turystyki. Tom VI. Turystyka zrównoważona*, Bogucki Wydawnictwo Naukowe, Poznań
- Madison D., 2005, *Przedmowa* [w:] Petrini C., Watson B. (red.) *Slow Food. Produkty regionalne robią karierę*, Wyd. ABA, Warszawa [za:] Sukiennik M., 2014, *Turystyka w czasach przesytu. Slow Travel jako alternatywa*, Turystyka kulturowa, nr 3/2014.
- Małek J., 2003, *Turystyka kulturowa jako czynnik rozwoju zrównoważonego*, Prace i studia geograficzne, tom 32
- Marciszewska B., 2002, *Spoleczno-ekonomiczne uwarunkowania rozwoju turystyki kulturowej w Polsce*, Problemy turystyki i hotelarstwa, nr 3
- Mikos von Rohrscheidt A., 2010, *Turystyka kulturowa. Fenomen, potencjał, perspektywy*, Wydawnictwo KulTur.pl
- Pepłowska M., 2003, *Elementy osobowości turysty warunkujące jego aktywne uczestnictwo w dziedzictwie kulturowym*, Problemy Turystyki i Hotelarstwa, nr 1
- Pokojska W., 2016, *Analiza oferty kulturalnej i turystycznej* [w:] E. Bogacz-Wojtanowska, Ł. Gaweł, A. Góral (red.), *Światowe Dni Młodzieży jako fenomen społeczny, kulturowy i religijny*, Stowarzyszenie Gmin i Powiatów Małopolski, Kraków, s. 101-116.
- Pokojska W., Pudełko A., 2016, *Światowe Dni Młodzieży w mediach społecznościowych* [w:] E. Bogacz-Wojtanowska, Ł. Gaweł, A. Góral (red.), *Światowe Dni Młodzieży jako fenomen społeczny, kulturowy i religijny*, Stowarzyszenie Gmin i Powiatów Małopolski, Kraków, s. 233-248.
- Przeclawski K., 1994, *Turystyka a świat współczesny*, Wydawnictwo Uniwersytetu Warszawskiego.
- Przeclawski K., 1997, *Człowiek a turystyka*, Wydawnictwo Albis, Kraków
- Pudełko A., 2016, *Wykorzystanie wydarzeń kulturalnych w kreowaniu wizerunku miasta, regionu i państwa podczas Światowych Dni Młodzieży* [w:] E. Bogacz-Wojtanowska, Ł. Gaweł, A. Góral (red.), *Światowe Dni Młodzieży jako fenomen społeczny, kulturowy i religijny*, Stowarzyszenie Gmin i Powiatów Małopolski, Kraków, s. 119-134.
- Stala J., 2016, *Światowe Dni Młodzieży Kraków 2016. Podstawowe informacje* [w:] *Światowe Dni Młodzieży Kraków 2016. Wybrane wyniki badań*, Narodowe Centrum Kultury, Warszawa
- Sukiennik M., 2014, *Turystyka w czasach przesytu. Slow Travel jako alternatywa*, Turystyka kulturowa, nr 3/2014.

Strony internetowe

<http://archive.krakow2016.com/idea-dni-w-diecezjach.html> [26.04.2017]

<http://archive.krakow2016.com/idea-dni-w-diecezjach.html> [26.04.2017]

<http://kontakt24.tvn24.pl/tanczace-zakonnice-spiewajacy-pielgrzymi-zobacz-wyjatkowe-momenty-sdm,207943.html>[26.04.2017]

<http://krakow.naszemiasto.pl/artykul/sdm-2016-radosc-mlodosc-i-modlitwa-tlumy-pielgrzymow-w,3811580,artgal,t,id,tm.html> [26.04.2017]
<http://sdm.lublin.pl/historia-swiatowych-dni-mlodziezy/> [26.04.2017]
<http://sdm2016.waw.pl/pl/dni-w-diecezjach/> [25.04.2017]
<http://www.pope2016.com/sdm2016/o-sdm/news,459536,historia-swiatowych-dni-mlodziezy.html> [26.04.2017]
szlakipapieskie.pl [26.04.2017]
www.dziennikpolski24.pl/region/a/mlodzi-pielgrzymi-ze-swiata-mowia-polska-to-dla-mnie-ziemia-swieta,10431614/ [26.04.2017]
www.dziennikpolski24.pl/region/a/przywiezli-radosc-i-ubarwili-krakow-zdjecia-wideo,10452974/ [26.04.2017]
www.gazetakrakowska.pl/swiatowe-dni-mlodziezy-2016/a/sdm-w-krakowie-radosc-i-entuzjazm-to-byl-piekny-krakow,10465026/ [26.04.2017]
www.glos24.pl/wiadomosci/60059-program-sdm-w-sucej-beskidzkiej [26.04.2017]
www.pap.pl/aktualnosci/news,570756,sdm-pielgrzymi-z-trynidadu-u-warszawskiej-rodziny.html [26.04.2017]
www.pope2016.com/aktualnosci/news,483908,sdm-kulminacja-dni-w-diecezjach-spotkanie-na-wroclawskim-stadionie.html [26.04.2017]
www.pope2016.com/sdm2016/dni-w-diecezjach/news,459746,archidiecezja-warszawska-na-czas-sdm-przyjmie-nazwe-gory-moria.html [26.04.2017]
www.pope2016.com/sdm2016/o-sdm/news,459536,historia-swiatowych-dni-mlodziezy.html [26.04.2017]

Mass or Cultural Tourism – World Youth Day in Krakow Participants' Experiences

Keywords: pilgrimage tourism, religious tourism, World Youth Day, slow travel, mass tourism

Abstract

The article is based on a research carried out under the project "World Youth Day 2016 as a Social, Cultural and Religious Phenomenon", implemented by the Association of Municipalities and Districts of Malopolska, in cooperation with the Institute of Culture and the Institute of Public Affairs (both Jagiellonian University), co-funded by the Ministry of Culture and National Heritage, within the program Culture observatory. Nearly 600 qualitative interviews were conducted with WYD participants, hosts, entrepreneurs, and representatives of public institutions, supplemented by a media analysis and desk research.

In the article the aspect of touristic experiences of pilgrims coming to the WYD is presented. The purpose of it is to find answers to the following research questions:

1. What tourist offer was offered to pilgrims during the Days in the Dioceses and Central Events in Krakow?
2. What was the main purpose of pilgrims' arrival? Have they guided only religious considerations (spiritual experiences), or did they want to know Poland and follow the footsteps of our country's saints (tourism, religious tourism)?
3. To what extent, in the WYD context, can we speak of cultural tourism based on experience, despite the undoubtedly massive scale of the whole event?